




transect: archeologie, erfgoed, ruimte

*Transect-rapport 517*

**De Stenen Brug over de Reest**  
**Ommerweg (gemeente De Wolden, OV)**  
Archeologische Begeleiding onder protocol Opgraven



<b>Auteur</b>	Drs. A.A. Kerkhoven
<b>Versie</b>	Concept 1.0
<b>Projectcode</b>	14050020
<b>Datum</b>	10-09-2014
<b>Opdrachtgever</b>	Tauw B.V.
<b>Uitvoerder</b>	Transect Australiëlaan 5-a 3526 AB Utrecht
<b>Onderzoeksmelding</b>	61.984
<b>Bevoegde overheid</b>	Gemeente De Wolden
<b>Deskundige namens overheid</b>	Raadhuisstraat 2 7921 GD Zuidwolde
<b>Beheer documentatie</b>	Transect, Utrecht

Autorisatie		
Naam	Datum	Paraaf
Drs. A. Hakvoort (Senior KNA archeoloog)	24-09-2014	

ISSN: 2211-7067

© Transect, Utrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Transect aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

## Samenvatting

---

Op 11 juni en 19 augustus 2014 heeft een archeologische begeleiding plaatsgevonden van twee saneringsputten ter hoogte van de Stenen Brug bij Zuidwolde (Ommerweg). Aanleiding is de vervanging van de Stenen Brug over de rivier de Reest, op de grens tussen de provincies Drenthe en Overijssel. De brug wordt vervangen door een fietsbrug van circa 3 m breed en een verkeersbrug van circa 9 m breed, die direct naast elkaar zullen komen te liggen (bijlage 1). Hierbij worden geen bodemingrepen in de Reest zelf uitgevoerd; enkel op de oevers (bruggenhoofden). De benodigde ontgravingen reiken voor wat betreft de zuidoever tot maximaal circa 1,5 m –Mv.

Uit een archeologische quickscan die voorafgaande aan de archeologische begeleiding is uitgevoerd, bleek dat het plangebied een hoge verwachting heeft op rituele deposities en beekdalgerelateerde vondsten uit het Mesolithicum en het Neolithicum. Daarnaast is sprake van een hoge verwachting op restanten van oudere beekovergangen en bruggen, gezien het feit dat de oudste historische vermelding van een brug op deze plaats uit 1628 dateert.

De archeologische begeleiding concentreerde zich op twee werkputten, te weten werkput 1 en werkput 2 (bijlage 1), aangezien op de noordoever de ontgravingen zich beperkten tot het verwijderen van de zoden; dus tot de bovenste circa 30 cm van de bovengrond. Op de zuidoever waren echter diepere ontgravingen nodig in verband met de sanering van vervuilde grond. In werkput 1, die op 11 juni 2014 is begeleid is circa 0,6 m van de bovengrond verwijderd, terwijl in werkput 2, die op 19 augustus 2014 is begeleid, circa 1,2 m grond is verwijderd. Daarbij is de natuurlijke ondergrond – net – niet bereikt, die in beide werkputten overigens uit veen bestaat.

In werkput 1 zijn geen archeologische sporen waargenomen en ook geen archeologische vondsten gedaan. In werkput 2 zijn echter meerdere voorgangers van de Ommerweg teruggevonden. Deze bestaan uit karrensporen (meerdere fasen) en twee wegdekken van baksteen. Hierop liggen twee asfaltlagen. Aan de basis ligt een ophogingspakket van (heide?)plaggen. Voor wat betreft vondsten, is in het ophogingspakket een vuurstenen kling gevonden, die op basis van technologische kenmerken in het Mesolithicum kan worden gedateerd. Het kling is hoogst waarschijnlijk aangevoerd met de plaggen. Tevens zijn ter hoogte van de bakstenen wegdekken meerdere hulzen van geweerpatronen gevonden. Verder zijn bij het opschaven van het zuidprofiel in werkput 2 een minuscuul fragmentje van een kleipijp gevonden (randfragment ketel/niet nader te dateren) en een zeer klein fragmentje vermoedelijk Westerwald-keramiek (Nieuwe tijd A/B). De karrensporen en bakstenen wegdekken kunnen op basis van de archeologische vondsten die zijn gedaan echter niet goed worden gedateerd. Een datering in de Nieuwe tijd A/B ligt echter voor de hand. Mogelijk dat de karrensporen en het er onder gelegen ophogingspakket van (heide?)plaggen teruggaan tot in de Late Middeleeuwen.

## Inhoud

---

1. Aanleiding.....	6
2. Resultaten vooronderzoek .....	8
3. Aard en doel van het archeologisch onderzoek .....	11
4. Resultaten veldonderzoek.....	12
5. Beantwoording van de onderzoeksvragen.....	20
6. Conclusie .....	21
7. Literatuur.....	22
Bijlage 1: Putten- en profielenkaart .....	23
Bijlage 2: Westprofiel werkput 1.....	24
Bijlage 3: Zuidprofiel werkput 2 .....	25

## 1. Aanleiding

---

<b>Toponiem</b>	De Stenen Brug
<b>Plaats</b>	Zuidwolde
<b>Gemeente</b>	De Wolden
<b>Kaartblad</b>	22A
<b>Centrumcoördinaat</b>	224.464 / 515.167

De aanleiding voor het onderzoek is de vervanging van de huidige Stenen Brug over de rivier de Reest, op de grens tussen de provincies Drenthe en Overijssel. De huidige brug wordt vervangen door een fietsbrug van circa 3 m breed en een verkeersbrug van circa 9 m breed, die direct naast elkaar zullen komen te liggen (bijlage 1). Hierbij worden geen bodemingrepen in de Reest zelf uitgevoerd; enkel op de oevers (bruggenhoofden). De benodigde ontgravingen reiken voor wat betreft de zuidoever tot maximaal circa 1,5 m –Mv.

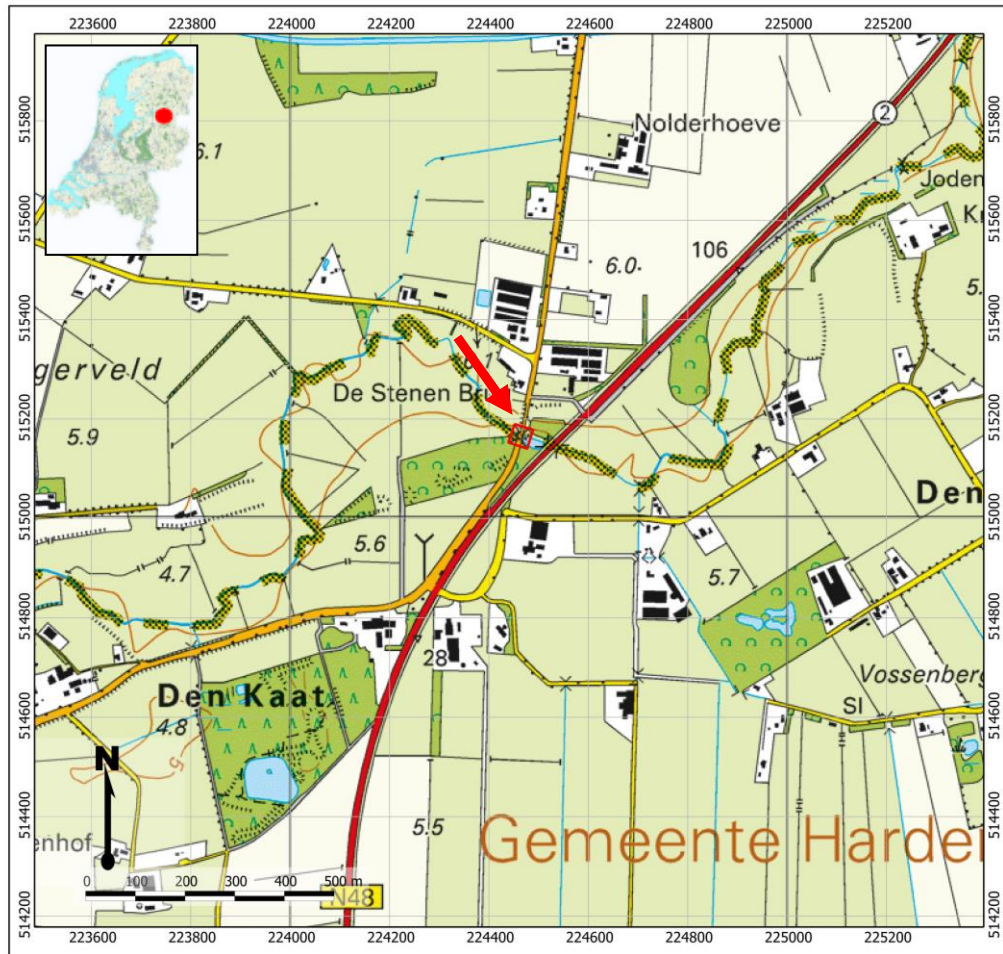
Op basis van een archeologische quickscan (Pape, 2013) is door de gemeente De Wolden besloten dat de graafwerkzaamheden in het plangebied archeologisch begeleid dienen te worden. Uit de quickscan bleek dat het plangebied een hoge verwachting heeft op rituele deposities en beekdalgerelateerde vondsten uit het Mesolithicum en het Neolithicum. Daarnaast is sprake van een hoge verwachting op restanten van oudere beekovergangen en bruggen, gezien het feit dat de oudste historische vermelding van een brug op deze plaats uit 1628 dateert.

Het plangebied ligt op de archeologische beleidskaart van de gemeente De Wolden in een zone met een hoge of middelhoge archeologische verwachting, wegens de ligging in een beekdal, te weten de Reest (Keunen, 2012). In het beleid is tevens een bufferzone om alle bruggen en voordens getrokken, zo ook hier. In deze beekdalzone geldt een provinciaal belang, waarbij een initiatiefnemer bij bodemingrepen groter dan 1.000 m<sup>2</sup> en dieper reikend dan 30 cm –Mv via de gemeente contact dient op te nemen met de provinciaal archeoloog. Dit in verband met de hier geldende middelhoge tot hoge archeologische verwachting (beekdal). In de bufferzone rond voordens en bruggen is archeologisch onderzoek altijd verplicht.

Gezien de bestaande fysieke belemmeringen in het plangebied (d.w.z. een bestaande brug) is het niet mogelijk om van te voren adequaat vooronderzoek te doen. De Archeologische Begeleiding wordt onder het Protocol Opgraven uitgevoerd, omdat het ná het selectiebesluit wordt uitgevoerd. Het doel is dan ook hetzelfde als die van een opgraving, namelijk het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van vindplaatsen om daarmee informatie te behouden die van belang is voor kennisvorming over het verleden.

De gemeente De Wolden treedt op als bevoegd gezag, omdat de werkzaamheden deels in deze gemeente worden uitgevoerd. Het andere deel van de werkzaamheden vindt plaats in de gemeente Hardenberg (provincie Overijssel). In overleg met de gemeente Hardenberg is besloten dat de gemeente De Wolden de omgevingsvergunning verleent en daarbij ook de rol van bevoegd gezag voor het gehele project op zich neemt. Voorts heeft de gemeente Hardenberg aangegeven dat er bij onderhavige werkzaamheden geen sprake is van een provinciaal Overijssels belang.

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3.



Figuur 1: Topografische kaart van het plangebied (rode lijnen / rode pijl).

## 2. Resultaten vooronderzoek

---

De Stenen Brug over de Reest is onderdeel van de Ommerweg tussen Balkbrug en Zuidwolde. De Reest markeert hier de grens tussen de provincies Overijssel en Drenthe (figuur 1). De Reest is een beek die ten oosten van Dedemsvaart ontspringt bij de Tippe en in westelijke richting stroomt richting Meppel, om daar te verdwijnen in het Meppeler Diep. De beek is ontstaan als natuurlijke afvoerstrook van het oppervlaktewater. De dalvormige laagte waar de Reest in ligt, het Reestdal, is circa 100 tot 600 m breed. De Reest heeft zich hier in het dekzand ingesneden, dat in de laatste ijstijd, het Weichselien, is afgezet (circa 120.000 – 10.000 jaar geleden). Het dekzand is hier onder andere afgezet in de vorm van langgerekte hoge dekzandruggen en lagere geïsoleerde dekzandkopjes. De Reest loopt deels tussen de dekzandruggen en –kopjes door. Het Reestdal maakt archeologisch gezien deel uit van het Drentse zandgebied (archeoregio 1).

Het Reestdal is op de geomorfologische kaart als beekdalbodem met veen gekarteerd (kaartcode 2R4). Dit beekdal loopt door een groot gebied met dekzandruggen. Op de dekzandruggen ligt een oud bouwlanddek (kaartcode 3L5). Ten noorden en ten oosten van het plangebied liggen dekzandkopjes. Ter hoogte van de Stenen Brug is het beekdal op haar smalst; een ideale locatie voor een natuurlijke voorde of door mensen gemaakte brug, ook in vroeger tijden.

Volgens de bodemkaart bestaat het beekdal van de Reest in het plangebied uit madeveengronden op zegge-, rietzegge- of broekveen. Evenals de bosveengronden hebben de madeveengronden een veraarde veenbovengrond, die kleiarm en meestal wat zandig is; deze is niet dikker dan 50 cm (De Bakker, 1966). Ook op de bodemkaart lijkt de locatie van de brug een ideale doorwaadbare plaats, ook al is het niet met zekerheid te zeggen dat de relatief smalle veenbanden aan weerszijden van de Reest een (puur) natuurlijk gevolg zijn. De madeveengronden in het plangebied hebben een grondwatertrap II. Deze grondwatertrap heeft een Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand van minder dan 40 cm –Mv en een Gemiddeld Laagste Grondwaterstand tussen de 50 en 80 cm –Mv en is indicatief voor een natte bodem waarin onverbrand organisch materiaal goed bewaard blijft. Daarnaast blijft ook anorganisch materiaal zoals vuursteen en aardewerk hierin goed bewaard.

Het onderzoeksgebied is zowel aan de Drentse als aan de Overijsselse zijde rijk aan archeologische waarnemingen, welke nagenoeg allemaal oppervlaktevondsten van vuurstenen afslagen en artefacten uit de periode Mesolithicum – Bronstijd betreffen. Bij het Jodenvonder, een voorde in het Reestdal, zijn 5 à 6 kano's uit het Mesolithicum t/m de IJzertijd gevonden.

Volgens historische bronnen is de huidige Stenen Brug over de Reest één in een lange geschiedenis van oversteekplaatsen op deze plek. De Historische Vereniging Avereest stelt, via het werk uit 1962 van dhr. A. Piel uit Balkbrug, dat de weg van Ommen naar Zuidwolde over de Reest al eeuwen over deze plek door het veen van het beekdal voerde. Mogelijk ging dit eens middels een veenbrug van eikenhouten stammetjes, zoals die in het buurtschap De Kaat tijdens het turfsteken werd gevonden. De weg werd in de Middeleeuwen gebruikt door mensen uit het kerspel Zuidwolde om de jaarmarkt in Ommen te bezoeken (de Ommer Bisse) en ook de legers van bisschop Wilbrand van Oldenburg hebben de route gebruikt tijdens een strafexpeditie tegen Zuid-Drenthe in 1230 ([www.hvavereest.nl](http://www.hvavereest.nl)).

Wat in elk geval bekend is dat er op de plek van de huidige Stenen Brug waarschijnlijk al in 1628 een brug heeft gelegen, waar voorheen enkel een voorde was geweest. De datum houdt verband met een resolutie van de Gedeputeerde Staten van Drenthe van 6 oktober in dat jaar, waarin wordt gesteld dat er voor de bevoorrading van de Ommerschans (fort 'op 't Ommermoer') een verbetering nodig was van de weg naar Zuidwolde en de bouw van een brug over de Reest, omdat dit de enige weg was



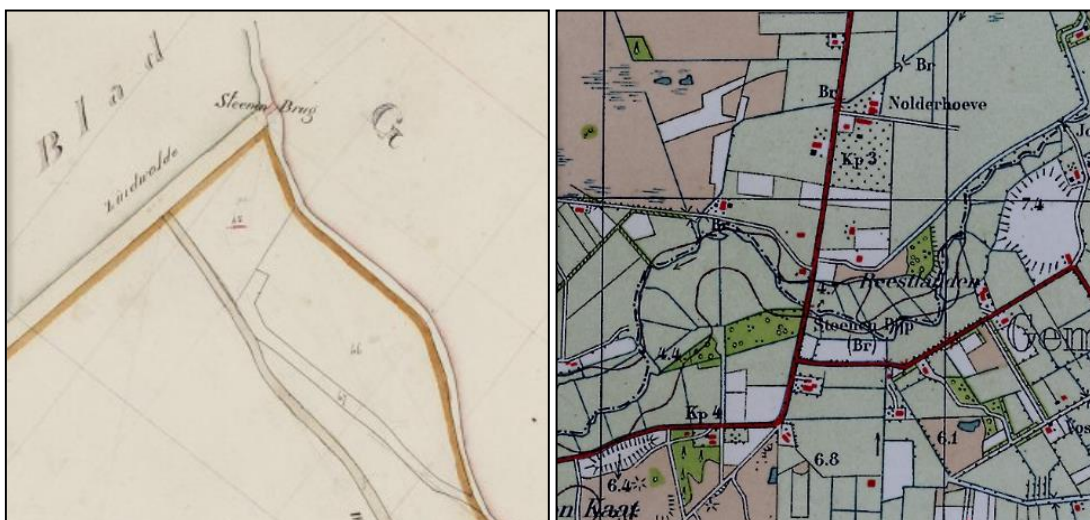
waarlangs in wintertijd en bij regenachtig weer kon worden overgestoken. Omstreeks 1680 moet de brug voor het eerst zijn vervangen door wederom een houten brug. Op een historische kaart van Guillaume Sanson uit 1681 (*La Seigneurie d'Over-Yssel, subdivisée en Trois Parties*) is de oversteekplaats te zien. Een brug staat evenwel niet specifiek benoemd (figuur 2).



Figuur 2: Historische kaart Guillaume Sanson, 1681.

In 1761 werd de brug wederom vervangen, ditmaal door een gemetseld exemplaar. Dit was de eerste 'Steenen Brug'. Voor de bouw werd gewerkt met kistdammen en er moest worden geheid ('76 palen ofte balkens'). De brug kreeg een dek van Bentheimer steen en ijzeren leuning (www.hvavereest.nl). Op het kadastrale minuutplan van 1811-1832 is deze gemetselde brug te zien (figuur 3). Een eeuw later werd de zandweg verhard, rond 1860. Men merkte op dat de Steenen Brug erg hoog lag ten opzichte van de weg, wat met opzet was gedaan bij de bouw om ook bij hoog water nog de Reest goed over te kunnen steken. Evenwel werd in 1903 besloten om de brug, die toen – waarschijnlijk vanwege het hoge profiel – in de volksmond bekendheid genoot onder de naam Stenen Pijp of 'Stienen Piepe', te vervangen. De ijzeren leuning waren al jaren geleden verwijderd en sommige van de Bentheimer stenen waren bijna hol vanwege het feit dat mensen ze gebruikten om messen te slijpen (wetten; www.hvavereest.nl). De benaming Stenen Pijp is nog op Topografisch Militaire Kaarten te zien tot in elk geval 1935 en op topografische kaarten tot in elk geval 1988, wat erop wijst dat het toponiem het veel langer heeft volgehouden dan de eerste brug die zo werd genoemd (figuur 3).

Binnen een straal van 1000 m rondom het plangebied liggen twee monumententerreinen op respectievelijk 320 m noordelijk en 580 m noordoostelijk van het plangebied. Het eerste betreft een terrein van archeologische waarde langs de Ommerweg (monumentnummer 14.400), waar sporen van activiteit en mogelijk begraving uit het Neolithicum en/of de Bronstijd zijn aangetroffen. De oorspronkelijke bodemopbouw was ondanks het aanwezige reliëf nagenoeg helemaal verstoord, getuige uitgevoerd booronderzoek, maar bij oppervlaktekarteringen door de jaren heen zijn hier drie bijlen, vijf vuurstenen sikkels en enkele vuurstenen afslagen gevonden. Het tweede monumententerrein is van hoge archeologische waarde (monumentnummer 13.282) en bevat sporen van bewoning onder een esdek. Hier, op een gedeeltelijk geëgaliseerde zandhoogte naast het Reestdal, werden restanten van een Neolithische nederzetting gevonden aan de rand van het esdek: een maalsteen, vuurstenen artefacten en aardewerk.



Figuur 3: Kadastraal Minuutplan 1811-1832 (links) en de Topografisch Militaire Kaart uit 1935 (rechts).

### 3. Aard en doel van het archeologisch onderzoek

---

Het doel van het onderzoek is het ex-situ veiligstellen van de archeologische gegevens van het terrein. De archeologische begeleiding volgt daarmee het protocol "opgraven". Hierbij worden alle archeologische gegevens gedocumenteerd en de archeologische vondsten veilig gesteld, die bij de graafwerkzaamheden worden waargenomen. Dit om informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming van het verleden.

Het onderzoek dient daarbij specifiek inzicht te geven in hoeverre in het plangebied archeologische waarden aanwezig zijn en wat deze vertellen over de bewonings-/gebruiksgeschiedenis, bewonings-/gebruikscontinuïteit en locatiegebruik van het plangebied en zijn directe omgeving.

Het onderzoek tracht antwoord te geven op de volgende vragen uit het Programma van Eisen (Pape 2014):

1. Zijn er in het plangebied archeologische waarden aanwezig?
2. Wat is de aard van de onderscheiden archeologische waarden (complextypen, sporen, structuren, vondsten)? Zijn er in het plangebied resten aanwezig van voorgangers van de huidige brug, ofwel van een voorde? Zijn er andere beekdalgerelateerde fenomenen (zoals visfuisen en -wieren) aanwezig?
3. Wat is de stratigrafische en ruimtelijke positie en spreiding van de archeologische waarden (diepteligging, begrenzing, omvang)?
4. Wat is de datering van de archeologische waarden op basis van (chrono-)stratigrafie en typonomie (inclusief bouwhistorie)? En in hoeverre is er sprake van (dis-)continuïteit in gebruik/bewoning?
5. Welke categorieën van vondstmateriaal zijn aanwezig en in welke hoeveelheden? Wat zegt de aard en mate van voorkomen van het vondstmateriaal over het gebruik van het plangebied in het verleden?
6. Welke (post-)depositionele processen zijn te onderscheiden en in hoeverre hebben deze invloed gehad op de bewoningsgeschiedenis en vondstcontexten?
7. Wat is de fysieke kwaliteit van de aangetroffen archeologische waarden (gaafheid en conserveringsgraad)?

Het resultaat van de archeologisch begeleiding is dit rapport, waarin getracht wordt op bovenstaande vragen antwoord te geven.

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.3 (KNA 3.3) en het Programma van Eisen dat voor het onderzoek is opgesteld (Pape 2014).

## 4. Resultaten veldonderzoek

---

### Onderzoeksmethodiek

De begeleiding van de ontgravingen vond plaats op 11 juni en 19 augustus 2014, waarbij op 11 juni werkput 1 werd begeleid en op 19 augustus werkput 2 (zie bijlage 1). De begeleiding vond plaats onder saneringsomstandigheden. Werkput 1 betrof een onverharde oeverzone van de Reest (zuidelijke oever; figuur 6), terwijl werkput 2 ter hoogte van de bestaande weg is aangelegd (eveneens aan de zuidzijde van de Reest; figuur 7). Dit betekende in de praktijk dat werkput 1 direct conform het PvE kon worden aangelegd, terwijl bij werkput 2 eerst het asfalt en de verharde laag onder het asfalt moesten worden verwijderd.

Conform het PvE is de bodem in beide werkputten vervolgens laagsgewijs verdiept in lagen van circa 5 cm dikte. Bij het verdiepen is steeds gelet op het voorkomen van archeologische sporen en is voortdurend met de metaaldetector gezocht. Na elke laagsgewijze verdieping is het vlak eerst geïnspecteerd op archeologische grondsporen en vondsten, zowel visueel door middel van opschaven als met behulp van een metaaldetector. De paar aanlegvondsten die zijn gedaan, namelijk twee hulzen, zijn op werkputniveau (werkput 2) geadministreerd, aangezien deze werkput niet groter dan circa 5 x 5 m was en dit overeenkomt met de maximale verzameleenheid, zoals in het PvE voorgeschreven. Enkele andere vondsten zijn bij het opschaven van een deel van het zuidprofiel in werkput 2 gedaan en konden dus onder dit profiel worden geadministreerd. Van de werkzaamheden en het uiteindelijk aangelegde vlak zijn foto's genomen. De profielen zijn lithologisch en lithogenetisch beschreven, conform de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB).

### Bodemopbouw en lithologie

De gehele ontgraving van werkputten 1 en 2 bestond uit ophogingslagen. Voor het bodemprofiel en de bodembeschrijving van werkput 1 wordt verwezen naar bijlage 2. Een profielfoto is opgenomen in figuur 9. De ophogingslagen bestaan hier uit matig tot sterk humeus zand, dat voor wat betreft lagen 2 t/m 5 (zie bijlage 2) gevlekt is. Het betreft waarschijnlijk een recent ophogingspakket of egalisatiepakket, gezien de losse structuur en sterke doorworteling ervan. Het eindniveau van werkput 1 ligt op circa 60 cm –Mv,<sup>1</sup> ter hoogte van de overgang van ophogingslagen 4 en 5 (zie bijlage 2). Hierdoor had het eindvlak een gevlekt patroon, wat ook goed te zien is op de vlakfoto in figuur 8. De natuurlijke ondergrond is niet bereikt. Ten behoeve van de documentatie van het westprofiel is een verdieping aangebracht, waarin was te zien dat vanaf 70-75 cm –Mv sprake is van een veenpakket, waarvan de top sterk veraard is. Dit pakket wordt hier als een natuurlijk veenpakket geïnterpreteerd, wellicht Basisveen dat zich op het onderliggende dekzand of op beekafzettingen van de Reest heeft ontwikkeld.

In werkput 2 bestond de bodemopbouw eveneens geheel uit ophogingslagen (figuur 10 en bijlage 3). Hier zijn deze aangebracht om het beekdal van de Reest geschikt te maken voor een oversteekplaats. Het beekdal is hier aangeplempt met (heide?)plaggen (bijlage 3; laag 10), waardoor een pakket met een totale dikte van 75 cm is ontstaan. Hierop heeft men relatief schoon zand gestort (bijlage 3, laag 8), waarna het in gebruik is genomen als karrenpad. In het profiel aan de zuidzijde zijn duidelijk de verschillende karrensporen zichtbaar, waarin is gereden. Ook is duidelijk dat het karrenpad lang in gebruik is geweest, want er zijn meerdere lagen karrensporen zichtbaar (bijlage 3, lagen 5, 6 en 7) en er is steeds gezocht naar een nieuw, goed spoor. Dit is herkenbaar aan de vele sporen naast elkaar. Uiteindelijk is ervoor gekozen het wegdek te verharden met baksteen. Hierin zijn ook twee gebruiksfasen herkenbaar in de vorm van twee baksteenlagen (bijlage 3, lagen 4a en 4b). Na de

---

<sup>1</sup> Maaiveld op 5.40 m +NAP. Hoogtes eindvlak: 4.80, 4.77, 4.75 en 4.90 m +NAP

baksteenfase is het wegdek verhard met asfalt en ook weer geherasfalteerd (bijlage 3, lagen 1, 2 en 3). De diepte van het eindvlak van werkput 2 is circa 1,2 m onder het maaiveld (circa 1,6 m onder de top van het wegdek).<sup>2</sup> Op deze diepte schemerde nog net het veen door, zoals dit ook voor werkput 1 is beschreven (figuur 5).

---

<sup>2</sup> Bovenkant wegverharding op 6,06 m +NAP. Hoogte eindvlak 4,4-4,5 m +NAP

### Sporen en structuren

Anders dan de ophogingslagen en de karrensporen én oude wegdekken in werkput 2 zijn er geen sporen en structuren aangetroffen. De oude wegdekken van bakstenen (bijlage 3, lagen 4a en 4b), manifesteerden zich in het vlak als op de foto in figuur 4. De er onder liggende karrensporen zijn in eerste instantie in het vlak niet goed herkend, anders dan zijnde antropogene ophogingen (figuur 5).



Figuur 4: Aanleg werkput 2, waarbij de bakstenen van oudere wegdekken zijn te zien.



Figuur 5: Het vlak nadat de beide bakstenen wegdekken zijn verwijderd. De karrensporen laten zich niet goed onderscheiden.

## Vondsten

Tijdens de begeleiding zijn het vlak en de profielen geïnspecteerd op vondstmateriaal. Hierbij zijn, zoals eerder aangeven, de putwanden en het vlak ook met de metaaldetector afgezocht. In werkput 1 heeft dit geen vondsten opgeleverd.

In werkput 2 is bij het verdiepen een stuk bewerkt vuursteen gevonden (figuur 11). Het bevond zich in de ophogingslagen onder het wegdek en zal waarschijnlijk van elders zijn aangevoerd (met heideplaggen?). Het betreft een kling van half opaak donkergrijs vuursteen, met een lengte van 36 mm, een breedte van 22 mm en een dikte van 6 mm. Aan het distale uiteinde bevindt zich nog een randje enigszins verweerde cortex. De dorsale zijde bestaat uit twee parallelle afslagnegatieven. Op basis van deze kenmerken kan de kling in het Mesolithicum worden gedateerd.

Ter hoogte van het bakstenen wegdek (bijlage 3, lagen 4a en 4b) werden meerdere hulzen van geweerpatronen gevonden (figuur 12; lotnummers niet herkenbaar). Mogelijk dat deze tijdens de tweede wereldoorlog zijn afgevuurd. Verder zijn bij het opschaven van het zuidprofiel in werkput 2 een minuscuul fragmentje van een kleipijp gevonden (randfragment ketel/niet nader te dateren) en een zeer klein fragmentje vermoedelijk Westerwald-keramiek (Nieuwe tijd A/B).



Figuur 6: Zicht op eindsituatie werkput 1 vanuit het noorden.



Figuur 7: Zicht op eindsituatie werkput 2 vanuit het westen.





Figuur 8: Eindvlak (vlak 1) van werkput 1



Figuur 9: Westprofiel put 1.



Figuur 10: Zuidprofiel put 2.



Figuur 11: Vuurstenen klingetje, afkomstig uit een karrenspoor in put 2.



Figuur 12: Twee kogelhulzen uit put 2.

## 5. Beantwoording van de onderzoeksvragen

---

### 1. Zijn er in het plangebied archeologische waarden aanwezig?

Ja, in werkput 2 zijn meerdere fasen van de Ommerweg teruggevonden. Deze liggen op een ophogingspakket, dat er waarschijnlijk voor diende om hier een gunstige oversteekplaats over de Reest te creëren. De oudere fasen van de Ommerweg bestaan uit karrensporen (meerdere fasen) en twee bakstenen wegdekken. Deze kunnen op basis van de resultaten van de archeologische begeleiding niet nader worden gedateerd. Vermoedelijk gaan de karrensporen terug tot in de Nieuwe tijd A en wellicht tot in de Late Middeleeuwen.

### 2. Wat is de aard van de onderscheiden archeologische waarden (complextypen, sporen, structuren, vondsten)? Zijn er in het plangebied resten aanwezig van voorgangers van de huidige brug, ofwel van een voorde? Zijn er andere beekdalgerelateerde fenomenen (zoals visfuiken en -wieren) aanwezig?

Het ophogingspakket, de karrensporen en de oudere wegdekken die in werkput 2 zijn aangetroffen, houden verband met een historische c.q. middeleeuwse brug over de Reest. Er zijn echter geen constructie-elementen van een oudere brug gevonden. Ook zijn er geen andere beekdalgerelateerde archeologische fenomenen waargenomen.

### 3. Wat is de stratigrafische en ruimtelijke positie en spreiding van de archeologische waarden (diepteligging, begrenzing, omvang)?

Het ophogingspakket, de karrensporen en de oudere wegdekken liggen ter hoogte van de Ommerweg en vertegenwoordigen oudere gebruiksfasen.

### 4. Wat is de datering van de archeologische waarden op basis van (chrono-)stratigrafie en typo-chronologie (inclusief bouwhistorie)? En in hoeverre is er sprake van (dis-)continuïteit in gebruik/bewoning?

Het ophogingspakket, de karrensporen en de oudere wegdekken kunnen bij gebrek aan vondstmateriaal niet nader worden gedateerd.

### 5. Welke categorieën van vondstmateriaal zijn aanwezig en in welke hoeveelheden? Wat zegt de aard en mate van voorkomen van het vondstmateriaal over het gebruik van het plangebied in het verleden?

Bij de aanleg van werkput 2 is in het ophogingspakket een vuurstenen kling gevonden, die in het Mesolithicum kan worden gedateerd. Deze is hoogstwaarschijnlijk met de grond voor de ophoging van elders aangevoerd. De hulzen van geweerpatronen die ter hoogte van de bakstenen wegdekken zijn gevonden, dateren waarschijnlijk uit de tweede wereldoorlog.

### 6. Welke (post-)depositionele processen zijn te onderscheiden en in hoeverre hebben deze invloed gehad op de bewoningsgeschiedenis en vondstcontexten?

Ter hoogte van werkput 1 is waarschijnlijk sprake van een egalisatiepakket of geroerde bodem. Dit viel af te leiden uit de losse structuur en sterke doorworteling van de bodem.

### 7. Wat is de fysieke kwaliteit van de aangetroffen archeologische waarden (gaafheid en conserveringsgraad)?

Uit het onderzoek ter hoogte van werkput 2 blijkt dat de oudere fasen van de Ommerweg nog zeer goed bewaard zijn gebleven. Men mag verwachten dat meer richting de Reest ook resten van voorgangers van de huidige brug bewaard kunnen zijn gebleven.

## 6. Conclusie

---

In het plangebied is sprake van een doorwaadbare plaats die al eeuwen in gebruik is, eerst als voorde en vanaf de eerste helft van de 17<sup>e</sup> eeuw door middel van een aantal elkaar opvolgende bruggen. De geplande sloop en nieuwbouw in het plangebied staan zo beschouwd in een lange traditie. Op basis van de archeologische quickscan (Pape 2013) geldt een hoge archeologische verwachting voor het plangebied vanaf het Mesolithicum voor losse vondsten en mogelijk resten van voorgangers van de oudst genoemde brug uit 1628, in de vorm van bijvoorbeeld houten stammetjes. Vanaf de eerste helft van de 17<sup>e</sup> eeuw kunnen er (funderings)resten worden aangetroffen van voorgangers van de huidige brug. Ook keienconcentraties zijn te verwachten, welke in dit gebied gebruikelijke voordeverstevigingen zijn.

De archeologische begeleiding heeft de verwachting uit de quickscan slechts ten dele bevestigd, met name voor wat betreft de aanwezigheid van een eeuwenoude oversteekplaats over de Reest, in de vorm van een ophogingspakket met hierop een niveau met karrensporen en oudere wegdekken van baksteen (2x). Het ophogingspakket in werkput 2 kan als een vorm van aanplemping worden gezien ten behoeve van het creëren van een oversteekplaats over de Reest. Dat er geen constructie-elementen van een oudere brug zijn gevonden, kan samenhangen met de ligging van de werkputten. Oudere constructie-elementen bevinden zich wellicht 'onder' de huidige brug.

In beide werkputten is vanwege de geringe ontgravingsdieptes, het natuurlijke bodemniveau niet bereikt. In werkput 1 lag het natuurlijk bodemniveau 10 cm onder het eindvlak en bestaat uit veen. In werkput 2 schemerde het veen op twee plekken in het eindvlak door. Het ophogingspakket in werkput 1 betreft waarschijnlijk een recent egalisatiepakket. Dit vanwege de losse structuur en sterke doorworteling.

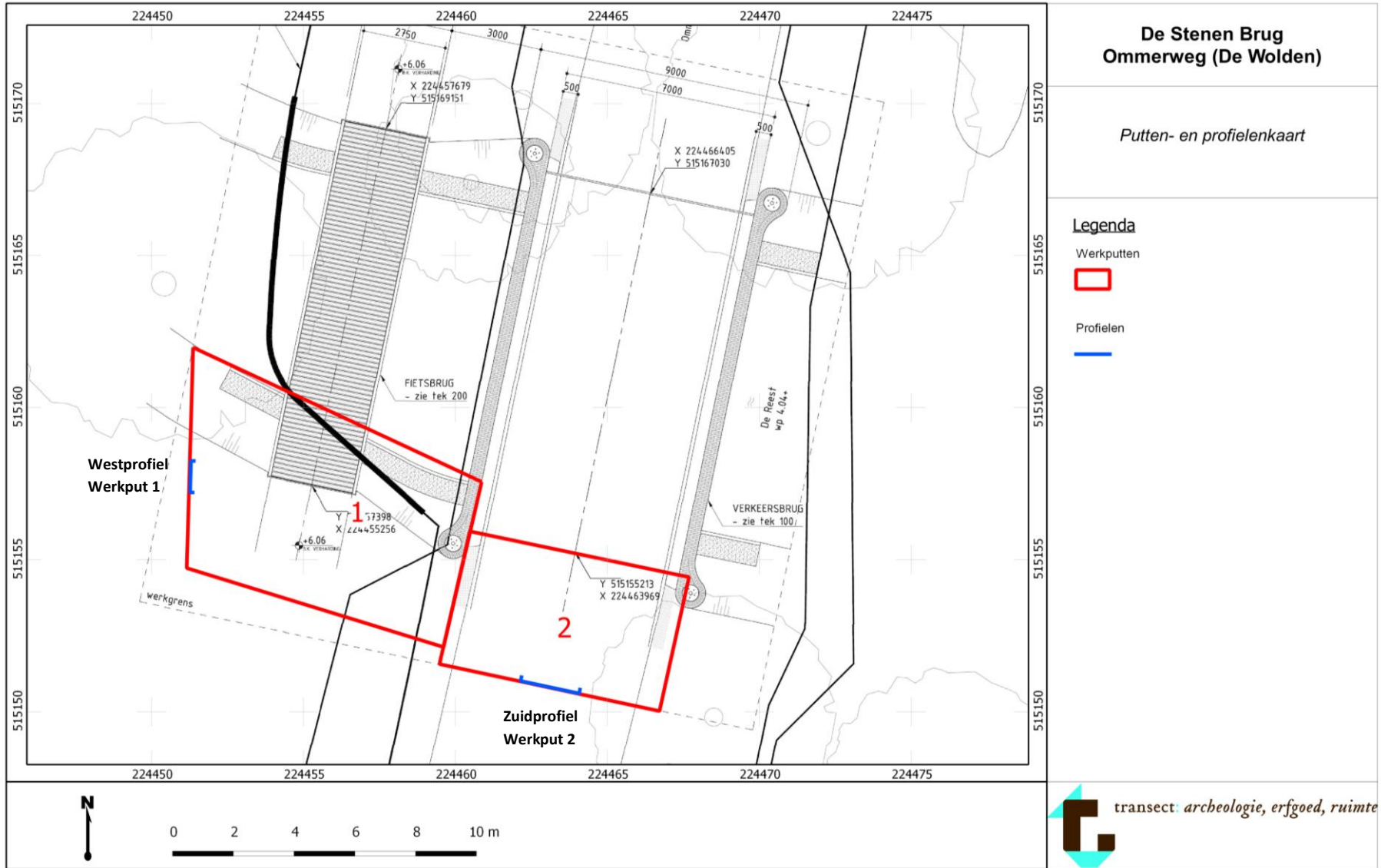
Vondsten bestonden uit onder andere een vuurstenen kling uit het Mesolithicum die in het ophogingspakket in werkput 2 is gevonden en dus waarschijnlijk met (heide?)plaggen van elders is meegekomen. Verder zijn op het niveau van de twee bakstenen wegdekken in werkput 2 meerdere hulzen van geweerpatronen gevonden, die waarschijnlijk uit de Tweede Wereldoorlog dateren.

## 7. Literatuur

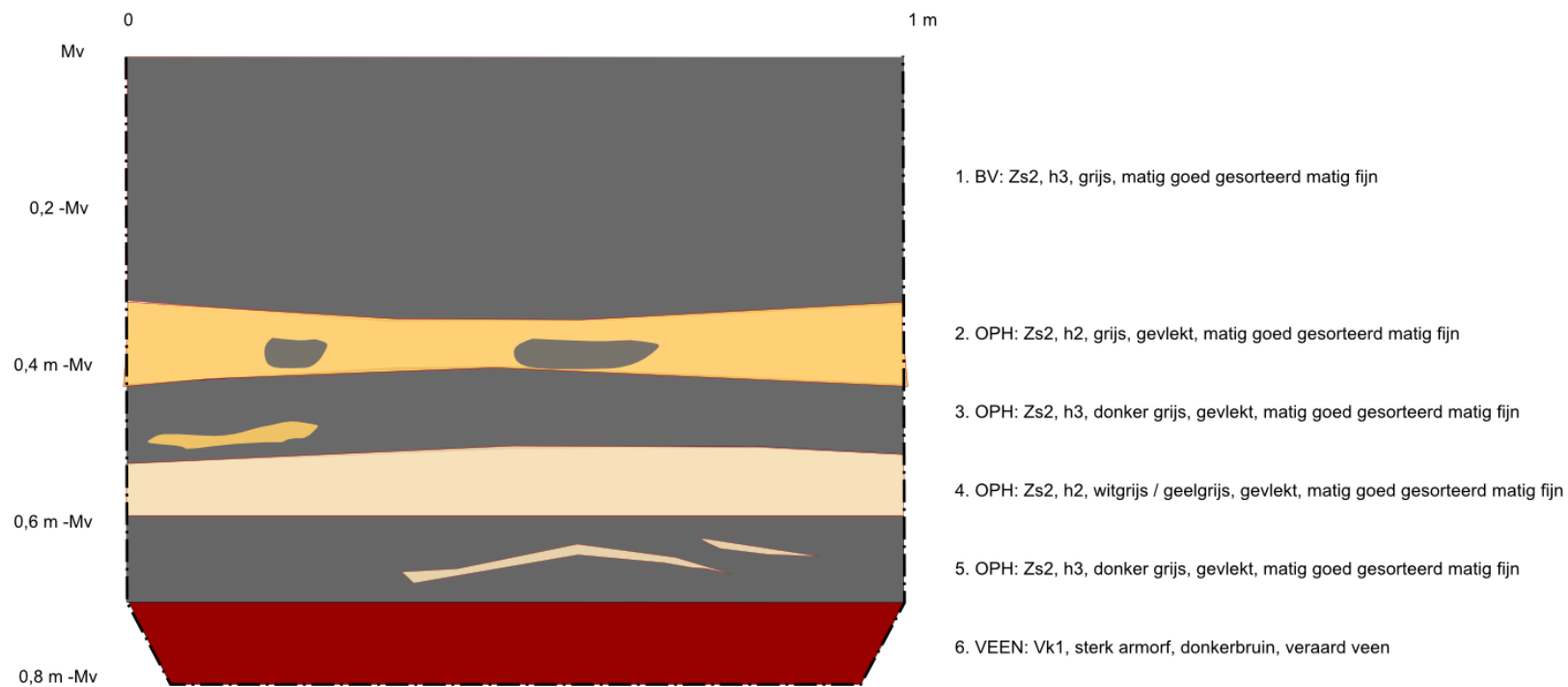
---

- Bakker, H. de, 1966. *De subgroepen van het systeem voor bodemclassificatie voor Nederland*. In: Boor en Spade.
- Bakker, H. de en J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. De hogere niveaus*. Wageningen.
- Berendsen, H.J.A., 2000. *Landschappelijk Nederland*. Assen (Fysische Geografie van Nederland). 2e druk.
- Berendsen, H.J.A., 2005. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.
- Keunen, L.J., 2012. *Archeologisch erfgoed in de gemeente De Wolden. Archeologische waarden-, verwachtings- en beleidskaart*. RAAP-rapport 2292. Weesp.
- Mulder, E.F.J. de, M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Houten.
- Pape, 2013. *Archeologische Quickscan. De Stenen Brug over de Reest; Ommerweg, gemeente De Wolden*. Transect, Utrecht.
- Pape, 2014. *Ommerweg, De Stenen Brug; Gemeente De Wolden (Drenthe). Archeologische Begeleiding conform Protocol Opgraven*. Transect-PvE. Utrecht.
- Rensink, E., 2008. *KNA Leidraad Beekdalen in Pleistoceen Nederland. Deel I: Leidraad Archeologisch Onderzoek van Beekdalen in Pleistoceen Nederland*. Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM). Amersfoort.

# Bijlage 1: Putten- en profielenkaart

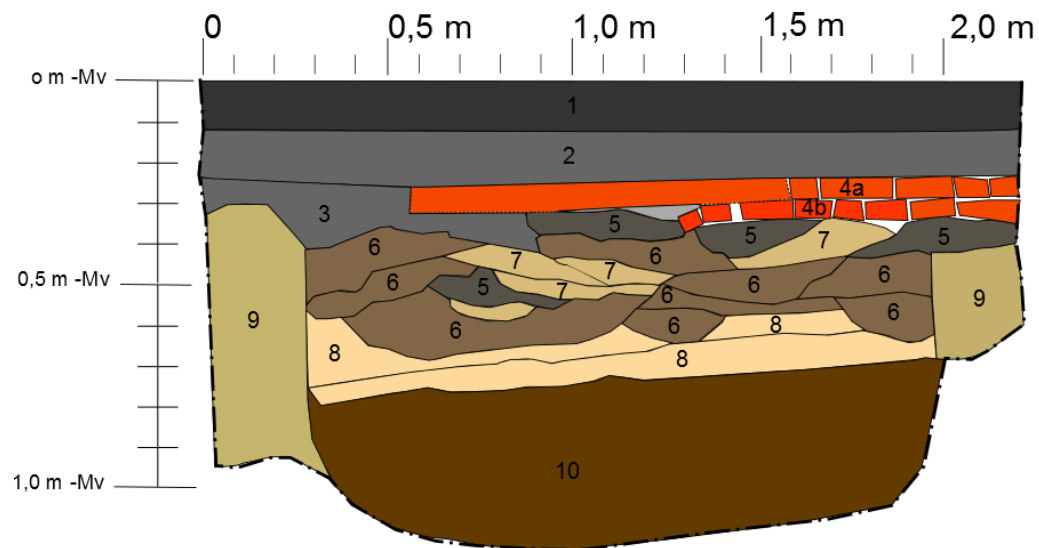


## Bijlage 2: Westprofiel werkput 1





### Bijlage 3: Zuidprofiel werkput 2



1. Asfalt
2. Asfalt / oud wegdek
3. Losse asfaltkorrels
- 4a. Baksteen / klinkers / oud wegdek-fase2
- 4b. Baksteen / klinkers / oud wegdek-fase 1
5. Zs2, h3, mf, donker grijs, gevlekt / karrenspoor
6. Zs2, h2, mf, bruingrijs, gevlekt, met humeuze insluitsels / karrenspoor
7. Zs2, h1, mf, donker geel, gevlekt / karrenspoor
8. Zs2, h0, mf, geel zand, gevlekt / ophoging
9. Zs2, h1, mf, bruingrijs, gevlekt / ophoging
10. Zs2, h3, met humeuze insluitsels / plaggenophoging